משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר מועד

הון עשיר על משנה עירובין

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה עירובין

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-עירובין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 12
משנה י 12
פרק ב 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ד 13
משנה ו 13
פרק ג 14
משנה א 14
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 15
משנה ה 15
פרק ד 16
משנה ו 16
משנה ז 17
משנה ח 17
משנה יא 18
פרק ה 19
משנה ג 19
משנה ד 19
משנה ה 20
משנה ז 20
משנה ח 21
פרק ו 21
משנה א 21
משנה ב 22
משנה ד 22
משנה ה 22
משנה ו 22
משנה ז 22
משנה ח 22
פרק ז 23
משנה ג 23
משנה ח 24
משנה ט 24
משנה י 24
פרק ח 24
משנה ב 24
משנה ג 25
משנה ד 26
משנה ה 26
פרק ט 26
משנה א 26
משנה ג 26
פרק י 26
משנה א 26
משנה ב 27
משנה ג 27
משנה ו 27
משנה ח 28
משנה טו 28

פרק א

משנה א

עירובין יש בו עשרה פרקים כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם (אבות רפ"ה) העומד על השלום (שם פ"א מי"ח), הנעשה ע"י עירוב הדיורין, וכדתנן (גיטין פ"ה מ"ח) מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום. והמעמיק יותר בענין זה ימצא דבאמת כך הוא, שהרי לפי מאי דאיתא במאורות נתן, עירובי מבואות בתי גואי נק' ת"ת המערב חו"ג ע"ב רי"ו וזהו עירוב, וכן יסוד מערב נו"ה וזהו נקרא עירובי חצרות בתי בראי. א"כ אפוא מצינו טעם הגון למנין זה, אי משום מבואות שהעירוב הוא כגוף המשתף שתי הידים שבהם עשר אצבעות, אי משום חצרות שהעירוב הוא יסוד הכל המערב שני הרגלים שבהם נמי יש עשרה אצבעות, ואף משום תחומין אתי שפיר מנין זה, ששיעור תחום שבת שהרוצה לילך משם ולהלאה בעי לערב הוא כנגד שיעור עשר ספירות מן שיעור כ"ד ספירות של חלל העומד תחת העולמות בעלייתם בע"ש, שעד הי' הסמוכי' לעולמות אין לקליפות רשות ליכנס לשם, אבל בי"ד אחרים שמן הי' ולמטה שם מקומם ולכן עד עשר מותר לצאת בשבת בלי עירוב ותו לא, הכי מפורש בס' הגלגולים בפ' י"ח וע"ש גם בפ' י"ז ויאירו עיניך. ונלע"ד דהיודע סוד שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח. איך מסכימים מניינים אלו כל אחד בעולמו, תהו בעשיה, תורה ביצירה, ימות המשיח בבריאה, שבכל א' מאלו העולמות יש בהם עשר ספירות כמבואר הכל בס' אוצרות חיים, ידע הטעם ששיערו רז"ל תחום שבת שהוא כנגד עשר ספירות באלפים אמה דווקא, וה' יצילני משגיאות:

מבוי שהוא גבוה. צ"ל דגדר גובה המבוי אינו תלוי בגובה הבתים הסובבים אותו, אלא בגובה הקורה המכשירו. או אפשר דהואיל ועדיין לא שמענו שצריך להכשירו ע"י קורה, ועתה מורה לנו המקום הצריך להניח בו דבר המכשירו, ומסתמא הוא על גבי הכתלים שמכאן ומכאן, דקאמר שזה המקום אם גבהו יותר מעשרים אמה דנמצא דאותו מבוי גבוה יותר מעשרים, ימעט. ולפי זה נמצא דגובה הכתלים הם גדר גובה המבוי ולא גובה הקורה המכשירו, ונפקא מינא לענין נדרים, אי ליכא לשון בני אדם המוכיח. וזה הפי' השני נ"ל עיקר מדתנן ימעט ולא תנן וכשר, דש"מ דעל ידי מעוט זה עדיין לא הוכשר שאינו אלא הכנה להכשר הנזכר במשנה ב', אע"ג דאיכא למדחי ולומר דאינו יכול להחליט וכשר, משום דליש חולקין דבר אחר נמי בעינן להכשירו כדתנן במשנה ב', מ"מ אין זו דחייה דהרי ב"ש הוא דס"ל הכי וב"ש במקום ב"ה לא חשיב מחלוקת, כמו שאוכיח בפ"ג דיבמות משנה א' בע"ה:

והרחב מעשר אמות ימעט. כתב התי"ט בשם הר"ר יהונתן, דלר' יהודה דקורה משום מחיצה, אינו צריך למעט כדאיתא בברייתא (דף י.), ע"כ. נראה מדבריו אלו דאפילו רחב הרבה ס"ל דאינו צריך, דומיא דגובה דלא נתן לו שיעור לפי המסקנא דש"ס (דף ב:) דמפתחא דמלכין גמר שהם גבוהים הרבה. אבל המדקדק היטב בש"ס אינו כן, כי אף לר' יהודה יש לו שיעור קצוב ברחבו, דגרסינן התם בדף י' ע"א, [אמר אביי תנא] והרחב מי' ימעט, ר' יהודה אומר אינו צריך למעט. ועד כמה, סבר רב אחי קמיה דרב יוסף למימר עד י"ג אמה ושליש, וק"ו מפסי ביראות, ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העומד לא התרתה בהן יותר מי"ג אמה ושליש, מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העומד אינו דין שלא תתיר בו יותר מי"ג אמה ושליש, והיא הנותנת פסי ביראות שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד לא תתיר בו יותר מי"ג אמה ושליש, מבוי שלא התרת בו פרוץ מרובה על העומד התיר בו יותר מי"ג אמות ושליש. אי נמי לאידך גיסא פסי ביראות דאקלת בהו חד קולא אקיל בהו קולא אחריתי, מבוי כלל כלל לא, ע"כ. ופי' רש"י, כלל כלל לא, טפי מעשר לא. ובריש פירש, עד כמה יהיה רוחב ולא יהיה צריך למעט לרבי יהודה, עכ"ל:

והנה טרם אחלה לדבר צריך אני לישב סוגיא זו כי קושיא עצומה יש בה, שהרי מימרא זו דאביי תנא וכו', אינה מסברתו דקאמר צריך לשנות הכי דר"י פליג אף ארחב, כי ברייתא מפורשת היא, והוא עצמו אמר כן בריש מכלתין (דף ב:) פליג בברייתא דתניא והרחב מי' וכו'. וא"כ הוא איך נדחה סברת י"ג ושליש, באמור דליכא למילף מפסי ביראות משום דאיכא למימר דהתם דאקלו בו חד קולא הקלו בו קולא אחריתי אבל במבוי דלא הקלו בו אותה קולא אין להקל בו ביותר מעשר, והלא עינינו רואות דר"י ס"ל דיש להקל בו שהרי קאמר דאינו צריך, ואיך ס"ד בדבר זה. אלא ודאי צ"ל דכוונת הש"ס היא לדחות הק"ו ולא לדחות הסברא, וה"ק עד כמה, דס"ל דודאי שיעורא איכא ברוחב אף לר"י, והיינו דלא קאמר סבר רב וכו' עד כמה עד י"ג וכו', דהוה משמע דאף עד כמה הוא בסבר, ונפקא מינה שכשנדחה הסברא נדחה אף העד כמה ושאין שיעור לרוחב כלל לר"י, אלא בתחילה קאמר עד כמה למוסכם דיש שיעור, והדר על השיעור הוא דהוצרך לסבור סברא. וטעמא דמילתא דפשיטא ליה דאפילו לר"י דלית ליה שיעורא בגובה אית ליה שיעורא ברוחב, הוא משום דבהיות המבוי הזה מפולש משני צדדיו ויהיה רחבו שש עשרה אמה הרי הוא רה"ר גמורה ואין הכשר לחי וקורה וצורת הפתח מועיל לו כלל כמו שפסק הרמב"ם בפ' י"ז מה' שבת (עיי"ש במ"מ ה"ג), והכא בהכשר לחי ודומיו אנן קיימין, וא"כ איך יאמר ר"י דאפילו שיהיה מבוי זה רחב הרבה אינו צריך מעוט

ושרי בהכשר של אחד או שנים או אפילו שלשה אלו, והלא אינו כן שבהגיעו לי"ו אמה אם יהיה מפולש אפי' שלש הכשרות אלו כאחד אינם מועילים, אלא ודאי מוכרחים אנו לומר דר"י נתן דבריו לשיעורים, ועל זה השיעור אנו שואלים כמה הוא. וקאמר דעל זה סבר וכו', זה הוא מסתברא דילמד סתום מן המפורש בר"י במקום אחר, והדר אמר דאין אותו מקום גילוי מלתא בעלמא אלא בהכרח אנו צריכים ללמוד ממנו, והיינו דקאמר וק"ו בואו העטוף ולא קאמר ק"ו בלא ויו, דבלא ואו הוה משמע דהאי סבר הוא מק"ו דווקא ולא מסברא, ואי הכי הוה כד מפרך ק"ו אף הסבר פריכא הוא, ועל זה הק"ו הוא דקא שקיל וטרי הש"ס וקאמרא דאין להכריח ממנו שיהיה יותר או פחות, ואף כי פחות ליכא למימר על כי בפירוש אמר ר"י שיש היתר ביותר מעשר, הוא מחמת דברי ר"י ממש דהכא דאין אנו יכולים לומר כן אבל דל מהכא ר"י דהכא מצד ההכרח אין בידנו להכריח משם שיסבור הכי, ומיהו אף הש"ס מודה דגילוי מלתא בעלמא איכא התם לשיעור זה הועיל והכא סתם ר"י דבורו ולא פירש עד כמה, ושיעורא ודאי יש ברוחב אפי' לדידיה כמ"ש, ולא כמו שנראה מדברי הר"ר יהונתן.

וי"ל דאין הכי נמי דדחית הש"ס דחיה גמורה היא, ושלא נתן ר"י שיעור לרוחב הפתח כלל, להיות דס"ל שאף אם יהיה ששה עשר אמות הואיל ויש לו שני מחיצות גמורות אינו ר"ה מדאוריתא וניתר בהכשר לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן כמפורש בש"ס דף ו'. אבל קשה מההיא סוגיא ממש דאיך תלה טעם ר"י משום דס"ל דקורה משום מחיצה, והלא באותה סוגיא מוכח להיפך ובלי שאעתיקנה ע"ש בסוף דף ו' ע"א והתניא יותר על כן אר"י וכו' וע"ש בע"ב בתוספות ד"ה וכי תימא וכו', ותראה בבירור דכך הוא דלא ס"ל לר"י דקורה משום מחיצה. וקושיא זו שייכא אף לדברי הר"ב דתלה טעם פלוגתיהו בהא וקאמר דטעמא דר"י הוא משום מחיצה ודרבנן משום היכר, שהרי בדר"י אינו כן כמו שהוכחתי, וברבנן אמוראי פליגי בהו בדף ה' ע"א אי משום היכר תקנוה או משום מחיצה, הכי פירש רש"י התם בפלוגתא דרב יוסף ואביי דקאמרא הש"ס דבהא קמפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומ"ס קורה משום מחיצה.

ולפי דברי הר"ב דזו היא פלוגתא דר"י ורבנן קשה דא"כ קמפלגי בפלוגתא דתנאי, ואע"ג דמסקנא דתלמודא הוא דהוי משום היכר מ"מ אין זה לרבנן דווקא אלא אף לר"י, אלא דס"ל לר"י דאף למעלה מעשרים שלטא ביה עינא ומשום הכי מכשר אף למעלה מעשרים וכן משמע בש"ס דף ג' ע"א בההוא עניינא דאפלוגי בתרתי למה לי, ע"ש כי להעתיק כל הסוגיות הם עלי לטורח. וא"כ אפוא קשה להר"ר יהונתן דתלה היתר רוחב הפתח ביותר מעשר לר"י משום דס"ל דקורה משום מחיצה והיא יורדת וסותמת ביותר

משיעור פתח, דזה אינו כמ"ש. ועוד קשה דבש"ס דף ח' ע"ב קמפלגי אמוראי במבוי שצדו אחד קצר וצדו אחד ארוך איך יניח הקורה, ומפורש שם דבקורה אי משום היכר הוי או משום מחיצה קמפלגי, וקאמר עלה רב כהנא הא דאמרת מניח הקורה באלכסון למ"ד משום מחיצה, לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר אבל יש באלכסונו יותר מעשר דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. הרי מפורש דאף למ"ד דקורה משום מחיצה אינה מתרת ביותר משיעור פתח, וא"כ היכי קאמר הר"ר יהונתן דמשום דס"ל לר' יהודה דקורה משום מחיצה הרי היא מתרת ביותר מעשר. ועוד קשה דאיך ס"ד דשום אמורא לומר דלרבנן קורה משום מחיצה, והלא לא התירו על ידי קורה ברחב יותר מעשר, ואי הוה משום מחיצה למה לא התירוהו לפי דברי הר"ר יהונתן דהא בהא תליא. אלא ודאי לאו היינו טעמא דר"י אלא דס"ל דאפילו ביותר מעשר עדיין אקרי פתח לענין זה, הואיל ומפתחא דמלכין גמר דמסתמא הם רחבים יותר משאר הפתחים כפי ערך גבהם, ועל הגובה לא נתן קצבה על כי כל למעלה מעשרה הוא רשות אחד ואינו משתנה מרשות לרשות מחמת הגובה, אבל ברוחב הואיל ומשתנה מרשות לרשות מחמתו אין סברא לומר שלא יתן לו קצבה ולכן נאמר דהקצבה המפורשת במקום אחר והוא י"ג ושליש היא היא הקצבה הראויה כאן לרוחב המבוי, ושהדחיה שדחו הש"ס שהעתקתי לעיל לא קאי כי אם אק"ו אבל לסברא מודה כמ"ש, וה"ט דתנא דמתניתין הזכיר הפלוגתא דר"י בגובה משום דלעולם אינו צריך למעט, ולא הזכירה ברוחב משום דאף לדידיה צריך למעט כשיהיה רחבו יותר משיעור פתח הראוי למבוי שלדידיה הוא י"ג אמה ושליש. ואי הוה קתני ר"י אומר אינו צריך סתם איכא למטעי ולומר דלעולם אינו צריך כמו ברישא, וגם לאומרו בפירוש לא רצה הואיל ור"י עצמו לא אמרו בפירוש אלא מסברא אנו אומרים כך כמ"ש.

אבל צריכים אנו לומר דכל זה אינו אלא במבוי שאין לו שני מחיצות גמורות, אבל ביש לו שני מחיצות גמורות אפילו רחב הרבה לר"י ניתר בקורה, כדמוכח בש"ס דף ו' שהזכרתי לעיל דמתיר לערב רה"ר שהוא ששה עשר אמה ויש לו שני מחיצות ע"י לחי או קורה. דאי לא תימא הכי קשיא איך ס"ד דרב אחי לומר דלא התיר ר"י אלא בי"ג ושליש כמו שהעתקתי בתחילת דברי והלא בפירוש התיר ברוחב י"ו אמות, אלא ודאי דכשאין שני מחיצות גמורות קאמר רב אחי דלא התיר ר"י אלא בי"ג ושליש.

ועל פי חלוק זה אזלא לה קושית התוספות, דאף הם הקשו זה שם בדף ו' ודחקו להשיב דה"נ בשני מחיצות לא התיר ר"י אלא בי"ג ושליש ולא יותר, ע"ש (ד"ה וכי תימא). ומחיצה בלתי גמורה היא כגון פסי ביראות דאם צד אחד של המבוי עשוי כך בפסים ומצדו השני

יש שם כותלי הבתים והחצרות הפתוחים בו ובתוך המבוי באר אם היה רוחב המבוי שש עשרה אמה והרי הוא ר"ה אינו ניתר לבהמת עולי רגלים לשתות ממי הבאר ע"י לחי או קורה מכאן ומכאן שהרי אין כאן שני מחיצות גמורות והרי עדיין הוא רשות הרבים גמור אבל צריך שימעטנו עד שלא יהיה רחב פתחו יותר מי"ג ושליש ואם ע"י תקן זה אינו מפולש כגון שפסי הקצוות הם דיומדין כזה הרי זה מותר להשקות הבהמה בלי שום תיקון אחר דלא גריע מאילו היה הבור מוקף כלו פסין כדרך הנזכר בריש עושין פסין, ואם עדיין מפולש הוא כגון שאף פסי הקצוות הם פשוטים כזה אז בעי תקון בלחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן, וזה התיקון מועיל לבהמ' עולי רגלים דמחיצת הפסים שאין ביניהם יותר מי"ג ושליש חשיבה מחיצה אבל לשאר החפצי' כבר קי"לן דמחיצה כזו לא חשיבה מחיצה, וכל זה הוא לדברי ר"י והראיה דכשהמחיצות בלתי גמורות כגון האי דפסים לא חשיבי שני מחיצות לבטל ר"ה לר"י להיות ניתרים ע"י לחיים או קורות הוא מן המשנה עצמה דפ' עושין פסין דבעי ר"י פסין אפי' לבהמת עולי רגלים דהקלו אצלם מכל ד' רוחות הבאר ובעי נמי דיומדין כדי שיהיה היקף המחיצות היקף גמור, ואי לא בעינן מחיצות גמורות לר"י לעבדו תרי מחיצות של פסים משני צדי הבאר אחת מכאן ואחת מכאן כזה ומשני צדדיו האחרים יתירו בלחיים או בקורות, ולפחות יקיף הבאר פסים מג' רוחות ויתיר רוח הרביעי בלחי או בקורה אלא ודאי מדבעי היקף ד' מחיצות, ש"מ שהמחיצות בלתי גמורות כאלו לא חשיבי אפילו שלשה מהם לבטל רשות הרבים, וליכא לאוקמי האי מחיצה בלתי גמורה במבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר כזה שנמצא שהמקום שהוא כנגד הנותר מהארוך אין לו כי אם מחיצה אחת, ולכן אין להתיר מבוי כזה בהניח הקורה כנגד הארוך אם הוא רחב יותר מי"ג ושליש לר"י שהרי אף בפחות מי"ג ושליש ואפילו פחות מעשר א"א להתיר אותו מקום שכנגד הנותר, שהרי אמרינן בש"ס דף ח' ע"ב שהזכרתי לעיל דלמאן דס"ל דקורה משום מחיצה יכול להניח הקורה באלכסון, אבל למאן דס"ל דהוא משום היכר אינו מניחה אלא כנגד הקצר, וכבר הוכחנו לעיל דר"י נמי ס"ל דקורה משום היכר וכנגד הקצר יש שם שני מחיצות גמורות הרי שאין מקום למציאות זה בענין זה כי ע"י לחי דלכ"ע הוי משום מחיצה אין לו מציאות ודאי להשתמש ע"י כנגד הארוך לא ביושר ולא באלכסון שהרי אין הלחי מסיים מקום האלכסון כמו הקורה ואפילו להרשב"א ז"ל שכתב ז"ל בא להתיר כנגד האלכסון אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת פתח עשה צורת פתח אפילו באלכסון מותר שהפתח משום מחיצה, עכ"ל. אין מקום לענייננו שהרי כי עביד

צורת פתח הא עביד מחיצה גמורה מדאורייתא שאף אם היו כל שני המחיצות עשוים פתחים מחיצות גמורות מקרו:

אעפ"י שהוא רחב מעשר אמות. ואפילו גבוה יותר מעשרים, כ"כ התי"ט בשם הרמב"ם. ולא נזכר בפירוש במשנה על כי אתיא במכ"ש, דלא מצינו מפורש במשנה מחלוקת ברחב מעשר אמות להתירו אפילו בלא צורת פתח ואפילו הכי בצורת פתח מותר, כ"ש בגובה יותר מעשרים אמה דאיכא מ"ד דשרי בלא צורת פתח, דיהיה מותר בצורת פתח:

משנה ב

משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע. תלמיד אחד הוא ר"מ, כמ"ש הר"ב. כי שימש את שניהם ר' ישמעאל ור"ע כדאיתא בש"ס (דף יג.), ולרמוז זה שנאו ביניהם ולא קתני תלמיד אחד אמר משום ר' ישמעאל לפני ר"ע, כדקתני בכל מקום ר"פ אמר משום ר"פ. זה השבתי לבני אברהם שמואל הקטון יצו' ששאל לי על שינוי זה:

לא נחלקו. ומדחלקו בין קטון לגדול, ש"מ דיש לחלק בין קטן ליותר קטן דהיינו הפחות מד' טפחים, דלא בעי כלום, ומלתיה דת"ק קמפרש. ור' עקיבא סבר דלא חלקו, ועל זה ועל זה נחלקו, ולכן אין לחלק ואפילו הפחות מד' בעי לחי או קורה. או כלך לדרך זו דמשום ר' ישמעאל פליג את"ק וכדפירשנו, ור"ע סבר כותיה דהפחות מד' לא בעי כלום, ולהכי לא שייך פלוגתא בו, אבל על זה ועל זה דבענין הכשר נחלקו, ה"ט דלא אתברר בש"ס אי ת"ק הוא או ר"ע דסבר דהפחות מד' לא בעי הכשר כמ"ש הר"ב, אע"ג דלא אתברר מ"מ לאשמועינן חילוק זה הוצרך הת"ק ור"ע לומר על מה נחלקו, ובזה נחה תלונת התי"ט דהקשה דת"ק טעמא דב"ש אתא לאשמועינן:

משנה ג

כדי לקבל אריח לארכו. בלבנה כיון שהיא מרובעת שלשה על שלשה טפחים, כמ"ש התי"ט בשם הרמב"ם, לא שייך לחלק בה בין אורך לרחב, אבל באריח שהוא חצי לבנה שייך שפיר לחלק בין ארך לרחב. והקורה דייה שתהא רחבה טפח, דכדי לקבל אריח שאמרו, ר"ל לארכו שתהא מקבל עליה כל אורך האריח, דאילו היה לרחבו תהיה הקורה צריכה להיות ב' טפחים וחצי רחבה. ולמאן דגריס לרחבו, האי כדי לקבל ארחבה קאי, והכי צריך לפרש דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי שתקבל זה הרוחב האריח לרחבו, דסרח העודף יכול למרחו בטיט כמ"ש הר"ב, דאילו היה צריך לקבל זה הרחב האריח לארכו לא היה די בטפח וכמ"ש, ובזה נחו כל ההרגשות שהרגיש התי"ט בענין זה:

משנה ד

רחבה כדי לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח. ה"פ, מדלא אמרו סתם רחבה טפח, אלא ששיערו אותה באריח דאמרו רחבה כדי לקבל אריח, ש"מ דבריאה כדי לקבל אריח נמי בעינן:

רבי יהודה אומר רחבה. מדלא אמרו ראויה דכולל הרוחב והבריאות, אלא אמרו רחבה, ש"מ דרחבה בעינן ולא בריאה, ולא הזכירו אריח אלא לענין מקח וממכר, דאשמועינן אגב ארחיה דהקונה מחבירו קורה כדי לקבל אריח, נפטר המוכר בקורה רחבה טפח אעפ"י שהאריח הוא טפח ומחצה, דהרי היא ראויה לקבלו ע"י טיט כמ"ש הר"ב:

משנה ה

היתה וכו'. כתב הרב, ר' יהודה קאמר לה ולית הלכתא כוותיה. פי' סוף דברי ר"י הם, ולא תימא דהוי מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם, הכי משמע מן הסוגיא דבבלי. אבל בירושלמי (ה"ה ח.) אמרינן למי נצרכה לר' יהודה. ש"מ דאין אלו דברי ר"י אלא רבי סתם לן הכא כר' יהודה. וי"ל דלאו דווקא הוא אלא ר"י ממש הוא, והראיה דבתר הכי אמרינן התם עקומה וכו' ר"י היא, עגולה וכו' ועוד היא דר' יהודה. ש"מ דר"י ממש היא, ומדסיפא ר"י ממש היא כ"ש הרישא, ואף כי הכא ודאי לאו דווקא הוא כמ"ש, מ"מ נלע"ד דיש לחלק בש"ס בין כשאומרת מתניתין ר"פ לאומרת כר"פ, דכשאומרת ר"פ משמע דהם דבריו ממש ויחידאה היא ולא סתם, וכשאומרת כר' פלוני אז אינם דברי אותו פלוני ממש אלא דברי רבי דאמר סתם כר' פלוני, ואז למשנה זו יש לה דין סתם משנה ולא דין יחיד, כי רבי הוא דסתם לן כאותו יחיד, ויש לי סמך על חילוק זה ממ"ש התוספות ביומא דף נ"ח ע"א ד"ה רב יונתן וז"ל, מיהו מה שהקשתי ממאי דקאמר סתמא כר' בלאו הכי ניחא דהא לא קאמר ר' יושיאה היא פי' וכו' ע"ש ועיין מ"ש בריש פ' כל שעה:

של קש או של קנים. סתם קש מורה על קשים רבים, כדכתיב (שמות ה, יב) לקושש קש. ומסתמא לאו על קש אחד לבד קאמר אלא על שם המין, משא"כ קנה כי פירושו קנה יחידי, ומסתמא אין בקנה יחידי רוחב טפח, משום הכי קתני קנים לשון רבים:

או של קנים. אין בידי לומר טעם למה נשנו אחר הקש, אלא משום דקנה לגבי קש קשה הוא ולכן אינו עומד בפני כובד הקשה לו שמניחים עליו אלא נשבר, משא"כ הקש שלהיותו רך יותר מהקנה נכפף ואינו נשבר כל כך בקל, כי כבר אמרנו דלאו קש אחד לבד קאמר, ולפי זה הוי לא זו אף זו:

רואין אותה כאילו היא של מתכת. מלשון זה נראה דלפחות צריכה להיות עבה כל כך שאם היתה ממין בריא וחזק כגון מתכת תחזיק האריח, אבל אם היתה דקה כ"כ שאף אם היה מתכת לא תחזיקנו אינה כשרה, דאי לא תימא הכי מאי רואין דקאמר, בלא רואין נמי הרי היא כשרה כמו שהיא אם היא רחבה טפח:

עקומה וכו'. כתב התי"ט, דהפוסקים פליגי בהא אם היא ר"י או ככ"ע. והנה ראיתי כי מחלוקת זה הוא בירושלמי (ה"ה ח.) דר' אחא בשם ר' זעירא ס"ל דר"י היא, ורבי [יוסה בשם ר' יוסה] (יהא) בשם ר' זעירא אמר דדברי הכל היא. ובבבלי אין הכרע, דמדמקשה (דף יד.) פשיטא. נראה דר"י הוא דכבר שמעינן מיניה רואין, דאי לרבנן מאי פשיטא הא עדיין לא שמענו לדידהו דאמרינן רואין, או אפשר לומר דאפילו לרבנן מקשה, דהואיל ולא התנו בה אלא שתהא רחבה ובריאה, ש"מ דכשהיא בריאה דהיינו חזקה דיינו אעפ"י שהיא עקומה בענין שאין האריח יכול לעמוד עליה, שהרי השני התנאים אשר התנו בה הרי הם בה, אבל המסתבר יותר מסתמא דתלמודא נראה כפי' הראשון דר"י היא:

רואין אותה כאלו היא פשוטה. הא ודאי אצטריך לפי מסקנת הש"ס (שם) דמוקמי כשעקמימותה חוץ למבוי, וקמ"ל דלא חיישינן דילמא אתי לאמשוכי אבתריה, דהיינו דקמ"ל התנא באמרו רואין אותה כאילו היא פשוטה ואינו יכול להשתמש כנגד עקמימותה:

עגולה. מסקנא דתלמודא (שם) דמשום סיפא נקט ליה, דלרואין לא אצטריך. ואף זה יש לאוקמא אפילו לרבנן דלא אצטריך מהטעם שפרשתי בד"ה עקומה. אבל בירושלמי (שם) קאמר אהא, עוד היא דר' יהודה. וליכא מאן דפליג, והכי מסתבר לבבלי, דאי אתיא כרבנן ודאי אצטריך, דעדיין לא שמענו שלא תצטרך להיות רחבה טפח בכל עוביה שזה הוא בהיותו עגולה, אבל לר' יהודה דלא בעי בריאה פשיטא הוא דלא בעינן, שאף אם ינטל חלקי העגול שאינם מגיעים לרוחב טפח וישאר החלק האמצעי שברחבו טפח אע"פי שהוא דק מאד הרי הוא כשר דלא בעינן בריאה, ואע"ג דלפחות ראויה קצת בעינן דהיינו שאם תהיה מדבר קשה כמתכת תחזיקנו כמ"ש לעיל, וחלק העגול הרחב טפח אינו אלא כעובי נקודה קטנה ואפילו היה של מתכת ודאי לא תחזיק כלום, מ"מ הואיל ואינו ממש כך בעין וכ"ש שא"א בידי אדם לצמצם כ"כ אין ספק דלא קפיד ר"י בהא. וא"ת למה נשנה עקומה דאתיא ככ"ע למ"ד, באמצע. י"ל דמשום דהוצרך להאריך בהאי מילתא בכל שיש בהיקפו שנאו בסוף, ועוד דלפי האמת האי בבא דעגולה אף אם היא ר"י היא מיותרת מצד עצמה בין לר"י בין לרבנן, דלר"י לא אצטריכא ולרבנן אין הדין כך

וכל עיקרה לא נשנית אלא משום כל שיש בהקיפו וכו' דבהא אף רבנן מודו אע"ג דזה אינו מועיל לקורה עגולה של מבוי לדידהו מהטעם שכתבתי:

רואין אותה כאלו היא מרובעת. הא קמ"ל דמקרקעיתה ולמטה מודדין העשרים אע"פי ששם אינה רחבה טפח, דלא תימא דמאמצעיתא מודדין:

כל שיש בהיקפו ג' טפחים. שוחקות, שבין כלם הם כשביעית טפח יותר, יש בו רוחב טפח עצב, כן יש לפרש פשוטן של דברים על פי החשבון המדוקדק, ועיין מ"ש על זה בספרי חושב מחשבות במאמר מקוה טהרה ויאירו עיניך בכל המדות שמדדו רז"ל:

משנה ו

רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים. ירושלמי (ה"ו ח:) מתניתא במשוכין מן הכתל אבל אם היו סמוכין לכותל אוף ר' יוסי מודה, ע"כ. הרי מפורש דלא כהר"ר יהונתן שכתב התי"ט, ואע"ג דבש"ס דידן (דף יד:) גרסינן, דלחי שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום, ופסקו הרמב"ם (ה' שבת פי"ז הכ"ב), ש"מ דזו היא דעת הת"ק, וא"כ קשה לפי הירושלמי דבמאי קמפלגי, דאף ת"ק ס"ל דלא די במשהו כשמפליג מן הכותל. י"ל דפחות משלשה רחוק מן הכותל קא מפליגי, דלת"ק כל פחות משלשה כלבוד דמי ואעפ"י שהלחי משהו כשר, ולא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה כי כל פחות משלשה לא מקרי אויר, והכי הלכתא וכן פסק הרמב"ם (שם), ור' יוסי ס"ל דאע"ג דהוי כלבוד, הואיל ואינו סמוך לכותל ממש חיישינן דילמא ימשכנו שלשה, ולכן לא מכשר אפילו בפחות משלשה במשהו אלא שלשה בעינן, וסמוכין דקאמר ירושלמי ר"ל סמוכין ממש, ומשום הכי משוכין קרי להו כל שאינם סמוכין ממש:

משנה י

ומלערב. אע"ג דעיקר המסכתא מדברת בעירוב ושכלהו אחריני אגב עירוב נשנו, מ"מ שנא עירוב בסוף לסמכו לדמאי, לגלות דבערוב דומיא דדמאי דהוא מדרבנן איירי דהיינו עירובי חצרות, ולא איירי בתחומין דיש להם סמך מקראי כמ"ש התי"ט, וליכא להקשות דאי משום הא ה"ל להקדים עירוב והדר דמאי סמוך לו, דאי הוה תני דמאי קודם רחיצת ידים הוה אמינא דרחיצת ידים היינו מים האחרונים שרוחצים אחר האכילה, שהרי הדמאי הוא היתר אכילת הדמאי וזה אינו כמ"ש הר"ב משום הכי לא הקדימו. והא דלא תני עצים בסוף, י"ל דהואיל ואינו יכול לשנות העיקר דהיינו העירוב בתחילה מהטעם שכתבתי, סדר סעודה נקט, דאדם בתחילה לוקט עצים לבשל מאכלו, והדר נוטל ידיו, והדר אוכל דהיינו דמאי:

פרק ב

משנה א

כמלוא שתי רבקות של שלש שלש בקר. שיערו בשיעורים אלו בבהמות, לרמוז דלא התירו פסים אלא לבהמת עולי רגלים בלבד ולא לאדם (כדאי' דף כ:):

קשורות ולא מותרות. חומרא היא, אחת נכנסת ואחת יוצאה. קולא, כ"כ הר"ב. והא דלא נקט מתחילה ריוח ממוצע בין החומרא והקולא, י"ל דרמז רמז לנו דבפסי ביראות יש בהם להחמיר ולהקל, שהתירום בפרוץ מרובה על העומד, ולא התירום אלא בפסים של ששה, ונפקא לן מינה דאין להקל בכח הקולא ההיא קולא אחריתי בהו, דאין לך בהם אלא מאי דאמור רבנן:

משנה ב

פרה. הואיל ושיער בבקר נקט פרה:

משנה ג

אפילו בית חמשת כורין אפילו בית עשרה כורין. לא מצאתי טעם למה פירט אלו, כי אם שרצה התנא לרמוז לנו בהם שם הויה ב"ה, לאשמועינן דעדיין רה"י מיקרו אע"פ שהם גדולים כל כך ושרי לטלטל בכלו, והוא כי חמשת ועשרה הם ההא ראשונה והיוד, והכור כבר הורה לנו בעל מאורות נתן איך הוא רומז במספרו לאחורי זו"ן ובם מאירים הואו וההא כידוע, וה' יצילני משגיאות:

משנה ד

אחד בור הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד. מן הראוי היה שיקדים באר הרבים לבור כדי שיהיה על כל אחד מהם צד רבותא על חבירו, אלא דסמך באר לבאר:

חגורה. רמז רמז לנו דאפילו מחיצה עשויה כחגורה שהיא ע"י חבלים כדלעיל בשיירה שרי, דהכי הלכתא דמחיצה כזו שרי לכל אדם ובכל מקום, כמ"ש הר"ב בפ' דלעיל. ומשום דהלכתא כרי"בב ולא כר"ע, משום הכי נקט ליה בריב"ב. ואפשר עוד דבאתריה דווקא הוו קרו למחיצה חגורה ומן הטעם שכתבתי:

משנה ו

אפילו היא כבית כור. שיעור זה דווקא הוא כדמשמע בש"ס (דף כו.):

פרק ג

משנה א

בכל מערבין ומשתתפין. לרמוז דמערבין היינו עירובי תחומין דאין מערבין אותם אלא לדבר מצוה, לא שנא דוגמתו משתפין בפעל יוצא, דמותר אפילו שלא לדבר מצוה. ועוד בשנותו אותו בפועל יוצא משא"כ במשתתפין, רמז לנו דזה העירוב דקאמר הוא להתיר היציאה ממש והיינו עירובי תחומין, דעירוב חצרות ושיתוף מבואות הם להתיר ההוצאה ולא היציאה. ועוד רמז לנו דשתוף קני ממילא משא"כ עירובי תחומין, כמ"ש התי"ט בפ"ב:

והכל נקח בכסף מעשר. הא דלא כללו בבבא אחת עם בכל מערבין, משום דלא דמו כלל בטעמייהו:

מערבין לנזיר ביין. מערב הנזיר ביין כדקתני במשנה דלקמן והכהנים בחלה, לא קתני, אלא מערבין לנזיר, דמשמע דאחרים מערבים לו, לרמוז הא דאמרו רז"ל (שבת יג. ועוד) דלך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. וה"ט נמי לישראל בתרומה:

משנה ב

והכהנים בחלה ובתרומה. התי"ט אישר וקיים גירסא זו, אבל בנוסח המשנה דש"ס לא גרסינן בבא זו כלל, ואף רש"י והרמב"ם והר"ב והר"ר יהונתן נראה דלא גרסי לה מדלא פירשו עליה שום דבר, אשר היה מן ההכרח לפרש משום סומכוס דלעיל כמ"ש התי"ט:

בחלה. הקדים חלה לתרומה, משום דשכיחא בידו בע"ש שרוב העולם לשים ללחם משנה, יותר מהתרומה:

משנה ג

נתנו באילן וכו' אין עירובו עירוב, למטה וכו' עירובו עירוב. וכלשון זה תנן בבור, אבל בשולח עירובו ביד חש"ו (מ"א) ובנתנו בראש הקנה ובנתנו במגדל, קתני בלשון אחר והוא אינו עירוב והרי זה עירוב, וכן קתני בנתגלגל חוץ לתחום וכו' (מ"ד). ונראה דהאי שינויא הוא מהאי טעמא, דהיכא דהענין תלוי בהיות הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר או דהוי הוא ועירובו במקום אחד, קתני לשון זה של עירובו עירוב או אין עירובו עירוב, דפירוש עירובו ר"ל העירוב שעירב שני המקומות יחד הוא עירוב או אינו עירוב, וכיוצא בזה אמרינן (דף מט.) בעירובי חצרות מה שמו עירוב שמו, וכל היכא שאין הדבר תלוי בזה אלא בדבר אחר לא קתני בלשון זה אלא בלשון אינו עירוב או הרי זה עירוב. ואין להקשות מנתגלגל חוץ לתחום (מ"ד) דקתני התם בלשון אינו עירוב והרי זה עירוב אע"ג דהענין תלוי בהוא במקום אחר ועירובו במקום אחר, דהתם לא שייך לומר עירובו

שעירב המקומות יחד, שהוא לא עירבם ולא הפרידם כי מעצמו נתגלגל. ועוד מפני שאר העניינים שנכללו בענין זה דנתגלגל דלא שייך בהו לשון עירובו, קתני אינו עירוב והרי זה עירוב, ודוק:

נתנו בבור. העומד בכרמלית, כ"כ הר"ב. ולא חילק באילן עצמו כמו שהקשה התי"ט, משום דהיה מאריך בדבורו יותר באמרו בד"א וכו'. ועוד רצה לאשמועינן דין בור לעמקו וקנה לגבהו, ומיניה תדון לרשות הרבים. ועוד יש רבותא הרבה בבור מחמת העומק כמ"ש לקמן, יותר מבאילן שהוא מחמת הגובה:

אפילו עמוק מאה אמה. והעירוב עומד בתחתיתו, שא"א שבהיותו שם בין השמשות בעת שהוא רוצה לקנות שביתתו למעלה בכרמלית שיעלנו ויאכלנו, שהרי קודם שיגיע לפי הבור כבר היום מחשיך, מ"מ הואיל ואין המניעה הזאת מחמת איסור כי אם מחמת טורח לא מקרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר, אלא חשבינן ליה כאילו הוא עומד על שפת הבור ועירובו סמוך לו בפי הבור, והיינו דנקט מנין זה של מאה שהוא מנין מסויים וגדול יותר מעשרה, דבעשרה אין בו רבותא כי בקל מעלהו כהרף עין:

נתנו בראש הקנה וכו'. כתב הר"ב, דאינה רחבה ארבעה למטה דאז אינה רשות היחיד. ולפי זה אפילו בעומדת בר"ה איירינן דהרי מקום פטור היא, והחילוק של תלוש ונעוץ קמ"ל תנא בדין זה ולא דין רשויות, שהרי ממקום פיטור לאיזה רשות שיהיה שרי להכניס ולהוציא, ומשום הכי לא סמכה לאילן העומד בר"ה:

הקונדס. קשה מן הקנה כי עץ הוא, ואפילו הכי כי הוי מחובר מעיקרו אסור לעלות בו אפילו בין השמשות. ונלע"ד דכל שנכפף גזעו בעליתו קונדס מקרי, דכשיתעבה עד שלא יהיה גזעו נכפף יהיה לו דין אילן:

אפילו גבוה מאה אמה. עיין מ"ש לעיל בבור במנין זה, ואשמועינן בבור לעמקו ובקנה לגבהו, ואע"ג דיש רבותא בעומק יותר מבגובה שהרי בקל מתגלגל ויורד, מ"מ לא הקדים הקנה לבור מהטעם שכתבתי לעיל בד"ה נתנו:

משנה ד

חמר גמל. מלתא אגב ארחיה קמ"ל דאין הנהגת החמור כהנהגת הגמל, ואפשר דנפקא מינה איזה דבר לענין השכירות שלהם וקנייתם, או לענין נדרים:

משנה ה

על עירובו. ירושלמי (ה"ה כג:) כיני מתניתא על עירוביו. ונפקא מינא בשיכול לילך ממקום עירוב האחד למקום השני אפילו בשבת, ושהוא ושני המקומות הם ברשות אחד, שאפילו הכי בעינן שני עירובין, דאי לאו הכי פשיטא:

פרק ד

משנה ו

היו שנים וכו'. שביררו ד' אמותיהם זה אצל זה, דכר' יהודה מוקמינן לה בש"ס דף מ"ו ע"ב:

מקצת אמותיו. מעוט רבים שנים, ומכאן צ"ל דלמדו רש"י והר"ב לפרש שתי אמות, דמשמע שאם אינם מובלעי' אלא אמה שאע"פ שכל אחד יכול לטלטל באותה אמה, מ"מ אינם יכולים להצטרף לכתחילה לאכול יחד באמצע באותה אמה, כי בקל אתו להוציא ממנו כל אחד לכשנגדו הואיל והמקום צר. ואפשר דמסכה למדו כן, דבעינן אמה על אמה לראשו ורובו של אדם אחד, ואע"ג דהתם בעינן נמי טפח לשלחנו, ש[א]ני התם דשם דירה בעינן, ובלי שלחן אינה חשובה דירה:

היו שלשה והאמצעי מבלע ביניהם. מדתנן מבלע ביניהם ולא תנן בהם, ש"מ דעיקר מקום האמצעי הוא בין זה לזה ממש, שארבע אמות של שניהם כלים אצלו משני צדדיו ממש, ושהוא ביירר הארבע אמות שנים מימינו ושנים משמאלו, והם ביררום מרחוק ממנו ד' אמות אחד מימינו ואחד משמאלו כזה , כן נראה מלשון המשנה. דאי תוקמא למתניתין בחד עינינא, שאין בין הראשון לשלשי כי אם ו' אמות כמו ברישא דאין בין השנים כי אם ו' אמות, והכי קאמר היו שלשה בני אדם באלו הששה אמות דאיירינן ברישא דמתניתין, קשה דלמה יאסרו החצונים זה עם זה, וכי גריעי מאם לא היה שם שום אדם. אבל מ"מ קשה אף לפי זה דמאי קמ"ל פשיטא, דהיתר האמצעי עם כל אחד מהחצונים הרי הוא מפורש בהיתר דרישא, ואיסור החיצונים יחד נמי אנו למדים אותו מרישא, דתנן ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו דהכא אין להם קרקע משותפת לשניהם כלל. ואם אמת הוא הדקדוק שדקדקנו לעיל, שיש הפרש בין כשהקרקע המשותף הוא אמה לכל אחד או לא, יש לאוקמי למתניתין כשאין בין הראשון לשלישי כי אם ז' אמות, ושסדר עמידתם כזה דנמצא שהאמצעי הוא מובלע ביניהם לגבי הב' שהרי הוא עומד בסוף תחומו ממש, אבל לגבי הא' הוא מבלע בו אמה אחת והיא האמה הא' שמצדו הסמוך לב', שהיא האמה הרביעית של הראשון, שאין הא' רחוק ממנו כי אם ג' אמות, ונמצא לפי זה שהאמצעי והא' יש להם ג' אמות בשתוף, וכן האמצעי עם הג' יש לו ב' אמות בשתוף, אבל הא' עם הג' אין לו כי אם אמה אחת משותפת, ואשמועינן מתניתין דאע"פ שיש להם אמה אחת בשתוף אינו יכול הא' להתקבץ עם הג' לאכול בהעמיד עמו את האמצעי, ושישב הג' באותה האמה המשותפת לשלשתם, והא' והאמצעי ישבו בשני אמות אחרות המשותפות לשניהם, דנמצא שיש

לכל אחד אמה משותפת, דבעינן שיהיו כל האמות שאוכלים שם משותפות לשלשתם. וקמ"ל דלא נאסור האמצעי עם כל אחד מהם מטעם זה, שמא יתחברו כלם יחד כי יאמר האמצעי מה לי להשתמש עם כל אחד בפני עצמו מה לי בשניהם כאחד, דהוה ליה גזרה לגזרה.

אבל עדיין הדבר קשה, דבשלמא ברישא דתנן בפירוש מביאין ואוכלין באמצעי, אפשר לדקדק דקדוקים אלו ולאסרם להסב יחד כשאין שותפות ביניהם כי אם של אמה אחת, אבל הכא תנן מותר ואסור סתם, דמשמע כל תשמיש, ואין הדעת סובל ששותפות חבירו המרובה או המועט יאסר עליו המקום המותר לו משום גזרה שלא יוציא למקום האסור, ואע"פ שגם לזה יש במה לתלות, מ"מ אין דעתי החלושה מתיישבת בזה, ואפשר לומר דהתנא אירשא סמיך, והאי מותר ואסור ר"ל הנזכר ברישא דהיינו הסיבת האכילה. הן אלו הדרכים אשר חשבתי בישוב משנה זו על כי בעיני היא כלה מקשה, אבל אין בי כח להחליט איזה מהם הוא דרך הישר:

משנה ז

נמצא מהלך משחשיכה ארבע אלפים אמה. נראה דקמ"ל דדוקא עד שיעור זה מותר לילך משחשיכה, אבל אם היה רחוק כשהחשיך היום מן האילן יותר משני אלפים אמה, אע"ג דאם היה רץ היה יכול להגיע שם מבעוד יום, מ"מ לא קנה שביתה שם, דלא התירו לו לילך משחשיכה אלא ד' אלפים אמה שהוא השיעור המרובה שמותר אדם לילך בו בשבת מן הקצה אל הקצה, ותו לא:

משנה ח

מרובעות. וכדי שלא נטעה לומר שהם מרובעות כזה , ושאינו יכול לילך במהלך שבין רבוע לרבוע כלל, ושכל שני אלפים אמה הוא רבוע בפני עצמו אלא שבסמוך להם פוגעים ונכנסים זה בזה, משום הכי קאמר כטבלה מרובעת, שכלם יהיו עומדות כטבלה מרובעת כזה , נמצא שמרויח הזוית, שכל זוית הוא מאלף על אלף אמה דוק ותשכח כי פשוט הוא, ואי לא תנן בפירוש כדי שיהיה נשכר את הזויות, הייתי אומר שהרבוע הזה דקאמרו רבנן צריך לעשותו דרך אלכסון, דהיינו שהאלפים יהיו האלכסון של הריבוע כזה כדי שלא ירבה הליכתו משום צד על האלפים, אלא אדרבא שימעט בו, משום הכי קתני כדי שיהיה נשכר את הזויות כמו שכתבנו שמוסיף הליכתו בהם על האלפים כתוספת האלכסון על הצלע המרובע של אלפים על אלפים, והר"ב כתב בשם הרמב"ם טעם אחר לאריכות לשון זה, אבל לע"ד זה הוא הנכון:

כטבלה מרובעות. כתב הרב בשם הרמב"ם שא"א לעשות מרובע מצומצם, ע"כ. וזה אינו אלא בפעל על הקרקע שהוא בלתי שוה בכל מקום, דעל דבר השוה בכח חכמת ההנדסה אפשר ואפשר, והנני מראה במופת חותך, והוא שנניח עגול בכ"גי על מרכז א', ויחותך בקו בא"ג, ויהיה נקודת ג' מרכז אשר עליו תסוב עגולת זט"בחו, ויהיה נקודת ב' מרכז אשר עליו תסוב עגולת דטג"חה, ויחותכו שנים אלו בנקודת ח' ובנקודת ט', ויובא קו ישר מנקודת ח' אל נקודת ט' אשר יעבור על נקודת א', ויובא קו ב"כ ג"כ ב"י ג"י, ויהיו אלו ארבעה צלעי המרובע א' שוי' והאלכסון י"ב שוה לאלכסון (ב"ג) [כ"ג], וזהו המרובע המצומצם המבוקש:

והמופת בקצור הוא, כי גלוי וידוע שקו חיא"כט עומד על קו בא"ג מכאן ומכאן בזוית נצב, וטעמו מבואר למי שבקי קצת בחכמת ההנדסה בהסתכל בצורה שלפנינו, שארבעה חלקי שני העגולים אשר נבנו על מרחק שוה ב"ג ג"ב, אשר הם מקבילות לארבע הזויות חא"ב בא"ט ט"אג גא"ח, הם שוים. והראיה שקו חיא"בט הוא מיתר משותף לשני חלקי העגולים חב"ט חג"ט, ואם כן חב"ט חג"ט שהם חלקי עגולים השוים ושמיתר אחד משותף ביניהם הם שוים, והרי הם מחולקים לחלקים שוים בנקודת ב' ובנקודת ג', אם כן כל אחד מארבעתם הם שוים זה לזה, ולכן הארבעה זוייות שהם מקבילים אותם הם שוים, וכיון שהם שוים וארבעתם סובבים נקודה אחת א"א שיהיו כלם חדים ולא כלם מרווחים, שקו ישר אחד אשר יפול על חבירו ויחתכנו לא יעשה לעולם כל הזויות שסביב החתוך שוים אם לא יפול עליו בזוית נצב כזה , שאם לא יפול עליו בזוית נצב אלא בעקום כזה , יהיו סביב החיתוך שני זויות חדים שהם פחות מנצב, ושנים מרווחים שהם גדולים מהנצב, וא"כ אפוא אלו הארבעה זויות הסובבים נקודת א' שהם שוים הם נצבים, והנה בידינו ארבעה משולשים בא"י בא"כ כא"ג גא"י נצבי הזויות ושוי השוקים, שהרי א"י א"ב א"כ א"ג הם כלם קוים היוצאים מהמרכז אל ההיקף אשר הם שוים זה לזה ולכן יהיו מתיריהם המקבילים הזויות הנצבים והם ב"י י"ג ג"כ כ"ב, והם ארבעה צלעי המרובע שוים, ואין ספק שאלכסונו והוא ב"ג שוה לאלכסונו י"כ, שהרי י"א א"כ הם שוים לב"א א"ג, ושני הקוים י"א א"כ יחד הם אלכסון י"כ ושני הקוים ב"א א"ג הם האלכסון ב"ג אם כן הם שוים וזה הוא מה שרצינו לבאר:

משנה יא

רש"א אפילו חמש עשרה וכו'. ירושלמי (ה"י ל:) הוון בעיין מימר מה(ו) דאמר ר"א ביוצא הא במחשיך לא, אשכח תנא היא הדא היא הדא, הוו בעיין מימר מה דאמר ר' שמעון

במחשיך הא ביוצא לא, אשכח תנא היא הדא היא הדא, ע"כ. ותימא על הר"ב דחילק בדר"ש בין יצא להחשיך:

אפילו חמש עשרה אמה יכנס. התי"ט תמה, על מה שכתב הר"ב דלא ידע לישב יפה לאית דמפרשי דמנין זה דווקא, באמור שלא ראה דברי רש"י והר"ר יהונתן שעשו החשבון שכל כך אמות ממעטים ארבעים אחיזות החבל שאוחזים בידם שני מודדי התחומים, ע"כ. ולעד"נ שראה אותם ומ"מ אין לומר דשיעור זה דווקא הוא, שהרי אמת הוא שמדת חבלים עולים לשני אלפים אמה, אבל מ"מ אין התחום נמדד לעולם במדת חבלים לבד, כי צריך להוסיף בהם כמ"ש בפ"ה משנה ד' ד"ה וחוזר למדתו בהגיעו לגיא, וכן כשמקדרין בהרים שמודדים בחבל של ד"א נתוסף בתחום אחד כמה אחיזות, ולפי זה נתמעטו התחומים יותר מט"ו אמה, ומלישנא דמתניתין הכי מסתבר מדקתני אפילו, ואי דווקא הוא, עד ט"ו אמות הל"ל. ואף אם נאמר דקתני אפילו משום דהוי רבותא לפי דברי ת"ק דאסר ליכנס אפילו באמה אחת, מ"מ ה"ל להזכיר תיבת עד למעוטי ותו לא, ומדקתני אפילו ט"ו אמה כמ"ש הת"ק אפילו אמה אחת, ש"מ דפירושו לאו דווקא הוא, כמו שאמה אחת דת"ק לאו דווקא הוא, והזכיר סכום זה משום דלעולם האחיזות ממעטות כ"כ אמות אפי' במישור:

פרק ה

משנה ג

וכן שלשה כפרים. שלשה עיירות סמוכים כל כך מלתא דלא שכיחא היא, לפיכך לא קתני עיירות כבמשנה דלעיל:

משנה ד

וחוזר למדתו. כתב הר"ב, דאם אינו יכול להבליעו כנגד העיר שהוא רחב מחמשים אמה, יכול לילך שלא כנגד העיר במקום שאינו רחב כל כך להבליעו, ואם הוא כצורה זו שהחסרון הוא מצד העיר, צ"ל דכשמגיע כנגדו מצד הקצר כגון בנקודת א', שמרחיק עצמו משם וחוזר לאחוריו כל כך אמות שיכלה החבל בקצה המקום הקצר, כגון שיעמוד בנקודת ב' אם יהיה משם לנקודת א' חמשים אמה ויעשה חשבון כמה אמות חזר, וכשמגיע לסוף התחום מודד בחבל מדידה יתירה וינכה ממנה כל האמות שחזר ויוסיפם על מדידת הארבעים ושם ירשום התחום, שהרי מה שחזר כבר היה בכלל והוא חזר ומדדו, הרי שבארבעים חבלים שהם שיעור התחום חיסר בהם כל מה שחזר על כי מדדו שני פעמים והכניסו בחשבון שני פעמים, ולכן צריך להוסיף אותו על מדת

הארבעים, ולמדוד התוספת לבד א"א שאין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה, ולכן צריך לעשות כמ"ש:

הגיע להר. כתב הר"ב, והוא שלא יהיה זקוף הרבה, שלא יהיה גבהו עודף על שליש ממדרונו, ע"כ. ואפשר דמן הכבשים שבמקדש למדו, דגרסינן בזבחים דף ס"ג ע"א אמר רמי בר חמא כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה, חוץ מכבשו של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע. ופירש רש"י שכל הכבשים שהיו שם היה מדרונם ג' אמות לכל גובה אמה, חוץ מכבש הגדול שהיה מדרונו לכל גובה אמה ג"א וחצי ואצבע ושליש, כי כן עולה החשבון לל"ב אמות מדרון לגובה ט', כדי שיהיה נוח לעלות במשא אברים כבדים, ע"כ. א"כ אפוא שיפוע ההר הזה, הוא דומה לשאר כבשי בית המקדש שאף הם היו נוחים לעלות שהרי לכך היו עשויין, ולא קפדינן שיהיה נוח לעלות במשא כבד ככבש הגדול, שאין אדם מוציא משא ביום השבת, ובזה נחו הרגשות התי"ט:

משנה ה

אין מודדין. כ"צל, לפי פי' הירושלמי (ה"ד לה:) דמומחה כמשמעו הוא, ופירושו אין התחומים מודדין אלא מאדם מומחה:

ריבה. התחום. לאדם אחד מאלו המודדין, ומיעט. התחום. לאחר. המודד, כצ"ל לישב לשון המשנה על פי פי' הר"ב שהוא מהש"ס (דף נט.):

שלא אמרו חכמים וכו'. כתב התי"ט, דאיכא מאן דסבר דעד ג' פרסאות דאורייתא. הכי איתא בירושלמי (שם) סוף תחומי שבת שאינן מחווירין דבר תורה, רבי מנא בעי ניחא אלפים אמה אינו מחוור, ארבעה אלפים אמה מחוור הוא, ר' שמעון בן כרסנא בשם ר' אחא אין לך מחוור מכלם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל:

משנה ז

חוץ לתחום העיר. דהיינו עיבורה, ואין זו תחום שבת אלא תחום שעד שם נקראת עיר, כן צ"ל לפי פי' הר"ב. ולא קתני בפירוש חוץ לעיבורה אלא חוץ לתחום, לרמוז דלפעמים הוא כאילו נתנו חוץ לתחום העיר שאינו יכול לבא לביתו שבתוך העיר בשבת, וזה הוא כשיהיה ביתו שבתוך העיר רחוקה מעירובו שחוץ לעיבורה יותר מאלפים, שאז אין העיר חשובה כארבע אמות ואינו יכול לילך בה אלא עד סוף אלפים:

מה שנשכר הוא מפסיד. ודאי שהרי הוא בכלל מה שמפסיד יותר, שעתה העיר נחשבת לו לארבע אמות, מה שלא היה כן אם לא היה מערב שהיה לו מחוץ לעיר האלפים שלמים מלבד העיר עצמה, ועוד אפשר שיפסיד גם כן קצת מהעיר, אם יכלה האלפים שמעירובו אליה בתוכה:

משנה ח

כיצד וכו' ולמודד שאמרו וכו'. זה הוא פירושא דאנשי עיר גדולה וכו'. דכשסוף מדתו כלה באמצע אינו מהלך את כלה, מכלל דאיפכא הוי איפכא שכל העיר חשובה לו כד' אמות, ומשום דהאי ולמודד קאי אפלוגתא דר"ע ורבנן כמ"ש הר"ב, שנא התנא באמצע, לבא עתה לגמור כוונתו לפרש רישא דמתניתין באיז' ענין איירי, דהיינו במודד, דייקא נמי דלא קתני רע"א דהוה משמע דעיקר כוונתו הוא לאשמועינן פלוגתא זו, ושזה יהיה פירושא דרישא, דזה אינו, אלא קתני ורע"א בואו, דמשמע דקא חשיב ואזיל ענין זה לבא עמו לגמר כוונתו, וה"ט דקתני סיפא שאפילו בשין, דמשמע דפירושא דדבר אחר הוא והיינו רישא דאנשי עיר גדולה וכו', וה"פ אנשי עיר גדולה מהלכין וכו' כיצד ימצא דין זה, מי שהיה בעיר גדולה ונתן עירובו וכו' פליגי בה ר"ע ורבנן, ולכ"ע אין הפרש בין גדולה לקטנה אלא למר לעולם מהלך את כלה ולמר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה, א"כ רישא דמתניתין לא מתוקמא בענין זה, וא"כ באיזה ענין ימצא הפרש, זה אינו אלא במודד שמודים חכמים לר"ע שאפילו סוף מדתו כלה במערה הראויה לדיורין אינו מהלך את כלה, מכלל דאיפכא הוי איפכא וכדפרשתי, ולאשמועינן דמאן דגריס ברישא בשני הבבות אנשי במקום אין אנשי, ולא דחיק עצמו לפרש מתניתין כאילו חסורי מחסרא אלא דפלוגתא דר"ע היא פירושא דרישא דווקא, לא משתבש כדאיתא בש"ס (דף סא.), סתם רבי דברי זה התנא בלשון כיצד זה, דלכאורה מכרי' לשנותה כן, ובזה יובן החסרון וטעמו:

פרק ו

משנה א

הדר עם הנכרי וכו' הרי זה אוסר עליו. לכאורה נראה דהל"ל נכרי הדר עם ישראל וכו', דבהכי משתמע יותר לישנא דמתניתין, אלא משום דדירת נכרי לאו שמה דירה נקט הכי: **או עם מי שאינו מודה בעירוב**. פי' הר"ב, כותי. והכי אמר רב חסדא בפ' בכל מערבין (דף לא:) והעלו התוספות דהכא (דף סא: ד"ה הדר) דכותי לא חשיד אשפיכות דמים. ומשום הכי אפילו חד שכיח דדייר, ואפילו הכי לא אסר רא"בי דהלכתא כותיה אא"כ הם שנים, שלא להחמיר עליו יותר מבנכרי דמכחו קא אתי כמ"ש התוספות, ה"ט דנשנה אחר הנכרי, דהוו לא זו אף זו לדברי ראב"י דהלכתא כותיה:

עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה. דשנים שכיחי דדיירי כמ"ש הר"ב, דאיש את רעהו יעזורו ולא מסתפו מן הגוי אע"ג דחשוד אשפיכות דמים, וזהו דווקא כשאוסרים

זה על זה, שמקפידים זה על זה ואין אחד הולך ומניח ביתו על האחר, אלא על הרוב שניהם גם יחד נמצאים בחצר ומש"ה לא מסתפו ומטעם זה שכיחי דדיירי, אבל שני ישראלים שאינם אוסרים זה על זה דמסתמא הם עומדים בבית אחד, ולכן כל אחד סומך על חבירו והרבה פעמים מניחו יחידי בביתו, לא שכיחי דדיירי דחיישו אדמניחו בבית יחידי דשכיח שהגוי החשוד יהרגהו, ולהכי לא גזר בהו רא"בי שיהיה הגוי אוסר:

משנה ב

אמר רבן גמליאל מעשה. ומהמעשה נדע סברתו, וסברת הת"ק הרי היא נרמזת בדבריו הסתומים, דקאמר סתם, עם מי שאינו מודה בעירוב, דלשון זה לכאורה כולל אף הצדוקי שאינו מודה בעירוב, וכן פי' הר"ב בפ"ג משנה ב', אע"ג דהתם בש"ס (דף לא:) לא נזכר בפירוש אלא כותאי כמ"ש לעיל, והא דלא פי' הכא בפירושו כי אם כותי, הוא כדי שיעלה לו לפרש מתניתין בחסורי מחסרא כפשט הש"ס כדרכו בשאר המקומות, ומ"מ עדיין צריכין אנו למודעי מ"ט לא הזכירו התם בש"ס כי אם כותאי, וכמו כן הכא למה שאלו צדוקי מאן דכר שמיה אם הוא בכלל מי שאינו מודה בעירוב, וצ"ע:

משנה ד

בין בשוגג בין במזיד. בשוגג שכיח שיעשנו יותר ממזיד, משום הכי הקדימו למזיד אע"ג דהוי זו ואצ"ל זו:

משנה ה

לזה ביין ולזה בשמן. לר"ש אצטריך, ואזלא לה הרגש התוספות (דף עא. ד"ה אי אמרת) שכתב התי"ט, למה לא תנן יין ויין בשני כלים לרבותא. ואע"ג דאין הלכתא כוותיה, מדבריו אלו אנו מוצאים במאי קמפלגי כמפורש בש"ס (שם:):

משנה ו

חמש חבורות. מנין זה אצטריך שהרי אין בית שער יחיד, ולפחות צריך שיהיו שנים כמ"ש התי"ט, וקמ"ל דאפילו שלשה לשנים חשבינן כלהו לבית שער, אי לאו דכלהו פתוחים לחצר דבהכי איירינן כמ"ש הר"ב:

משנה ז

השותפין. בנוסח המשנה דש"ס ובש"ס נמי שנזכרה משנה זו לא גרסינן ליה, וכן כתב רש"י (דף עד:) בפירוש, דלא גרסינן ליה. וכן נראה עיקר, כי פי' הר"ב ביה לקיים הגירסא והוא מפי' רמב"ם דחוק הוא:

משנה ח

חמש חצרות. סירכא דחמש חבורות נקט:

פרק ז

משנה ג

מלא עפר וצרורות. כתב התי"ט זה לשונו, והך מלא, סגי במשך ד' טפחים לרוחב, במכ"ש דנסר דבסמוך, בית יוסף סי' שע"ב, עכ"ל. ויש לתמוה, דזה א"א שיהיה הך מלא דומיא דנסר במשך ד', שהרי הכא תנן אין מערבין שנים, והתם תנן מערבין שנים. ולכן הנכון הוא מ"ש הר"ר יהונתן ז"ל (דף כד: מדה"ר) מלא עפר וצרורות וכו', מערבין אחד דהוי סתום לגמרי, לפי שדרך עפר וצרורות להתבטל במקומם, ונמצא שחצר אחד הן ואין דבר שיפסיק ביניהם, ומשום הכי אין מערבין שנים, וה"ה אם לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות לבדן ונשאר חריץ מכאן ומכאן דכפתח הוי, ואם רצו מערבין א' ואם רצו מערבין שנים, אלא משום דלא שכיח למיהוי בענין זה לא נזכר במשנה, עכ"ל. דמשמע דהך מלא לא איירי במשך ד' לבד דומיא דנסר, דבמה דדמי לנסר לא הוזכר במשנה, ואף הבית יוסף נראה דס"ל הכי דהך מלא לא דמי לנסר, והתי"ט הוא דלא דק בדבריו. שהרי ז"ל בסימן הנ"ל, כתב הר"ר יהונתן אפילו לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות וכו' עד גמירא, ואיני יודע למה הצריך עשר אמות, וגם למה כתב שלא הוזכר במשנה, דכל כה"ג משמע דבד' טפחים סגי מכ"ש דנתן עליו נסר דסגי בד' טפחים, עכ"ל. ופירוש דבריו כך הם, דכל כה"ג דאם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים, משמע דבד' טפחים סגי, דלא כמ"ש הר"ר יהונתן בעשר אמות, מכ"ש דנסר דסגי בד', וכלומר כיון שהזכיר התנא דין זה בנסר הוי כאלו נזכר בכל ענין הדומה לו, ואין אנו צריכין למ"ש הר"ר יהונתן דלא נזכר במתניתין משום דלא שכיח, אבל בהך מלא שנזכר במתניתין לא דבר הבית יוסף כלל. ועל מ"ש הבית יוסף דלא ידע למה הצריך עשר אמות, נראה דלא אתא הר"ר יהונתן לאפוקי פחות, אלא לאפוקי יותר דאז איננה חשובה פתח ואין מערבין שנים אלא אחד כאילו כלו מלא. ואין ספק בידי דגרסת אפילו לא נסתם, דגריס הב"י בדברי הר"ר במקום אם לא נסתם, הטעהו, דאפילו לא נסתם אלא עשר משמע וכ"ש יותר, וא"כ מנין זה לאפוקי פחות אתא, וזה אינו דבד' טפחים נמי דינא הכי, אבל לפי הגרסא הנכונה שהעתקתיה מספר רב אלפס הנדפס בסביונטה, דגרסינן אם נסתם אתי שפיר כדפרשתי, דקמ"לן דעד עשר אמות דינו כדין ד' טפחים, דעד שיעור זה חשוב פתח, מכלל דיותר מעשר דינו כפרוץ ולכן אין מערבין שנים כאלו היה כלו מלא עפר וצרורות, והא דלא תנן הכי במתניתין לרבותא, יש לומר דסרכא דרישא דמלא קש ותבן, דהתם איכא רבותא במלא דאפילו הכי אין מערבין אחד נקט:

משנה ח

בזמן שהן מרובין. כתב הר"ב, י"ח בני אדם ולמעלה, ע"כ. ודומה לו בתורה (דברים יז, יז) לא ירבה לו נשים. ופירשו רז"ל (סנהדרין פ"ב מ"ד. ושם כא.) על פי נביא יותר משמנה עשרה:

משנה ט

אמר ר' יוסי. נראה דמאן דס"ל דלא פליג (עי' תויו"ט), ס"ל דאבל בשירי עירוב כל שהוא, דווקא בעירוב קאמר, ומפרש משנה ז' דנתמעט האוכל מוסיף. בשיתוף, דביה סליק במתניתין דלעיל, דבפירוש קתני כיצד משתתפין במבוי וכו'. ולהכי שנאה קודם כמה הוא שיעורו, דהראוי היה להקדימו ואח"כ לשנות דין נתמעט, משום דכמה הוא שיעורו איכא מאן דמפרש ליה אף אעירובי חצרות כמ"ש התי"ט. אבל אחר כתבי זה ראיתי לשון הטור (סי' שסח) דהוא הוא דס"ל דלא פליג ר"י כמ"ש הת"יט, ומשמע מדבריו דמפרש מתני' דנתמעט בעירוב, אלא דאיירי דנתמעט קודם שנכנס שבת ראשונה, ולפי זה ר"י אנתמעט האוכל מוסיף. נמי קאי, וה"ק בד"א דכשנתמעט האוכל מוסיף וכו' עד שישלים השיעור הנזכר בתחילת עירוב, ר"ל בשעה שמתחיל העירוב לפעול פעולתו לערב הדיורים כאלו הם אחד, והיינו כשנכנס שבת ראשונה אז צריך שיהיה כשיעור, ולפיכך מוסיף אם נתמעט אע"ג דכבר זיכה לכל בני החצר, אבל בשירי עירוב דכבר נכנס שבת ראשונה ונקרא בשם עירוב שכבר עירב הדיורים, שכשנתמעט יקרא שיורי עירוב, כל שהוא כשר ואינו צריך להוסיף אפילו לשבת הבאה כמ"ש הר' רבינו יהונתן, וה"ט דלא קצר ר' יוסי דבריו לומר בד"א בתחילה אבל השיור כל שהוא, כי דייק בשמא דעירוב, וה"ה לשיתוף:

משנה י

באיסר. בנוסח המשנה דש"ס גרסינן, כאיסר:

פרק ח

משנה ב

מזון. לשתי סעודות לא קתני, אלא מזון שתי סעודות הרגיל בהם לקיים גופו, והוא מחלק המזון הזה לג' סעודות שחייב לאכול בשבת, ולר"מ משערינן השתי סעודות בדברים שאינם מבוסמים הרגיל בהם בחול, שאין דרך להרבות בהם בכל סעודה כמו בדברים המבוסמים הרגיל לאכול בשבת, ור"י סבר אע"ג דדברים המבוסמים דרך להרבות בהם בכל סעודה ורגיל לאכלם בשבת, מ"מ בסעודות שבת משערינן שהם קטנות מסעודות

החול כיון דרגילות הוא לחלק מזון הרגיל לאכול בשתי סעודות לשלש, כן נראה. ונראה דטעמא דדי בשיעור שתי סעודות אע"ג דרגיל לאכול שלש, משום דקי"ל כמ"ד (פ"ד מ"ט) לא אמרו מערבין בפת אלא כדי להקל על העשיר. וסתם עשיר אוכל כדי שבעו כל ימות החול, ולכן א"א לו להוסיף על אכילתו הרגילה, ומשום הכי לקיים מצות ג' סעודות ממעט אכלו בכל סעודה, ומחלק מאכלו של שתי סעודות לשלשה, משא"כ בעני דתנן (פאה פ"ח מ"ז) שבת נותנין לו מזון ג' סעודות. כי כל ימות החול אינו אוכל כדי שבעו, ולכן יכול הוא לאכול בשבת סעודה יתרה לתאבון, והיינו הוא דכל ימי עני רעים. אפילו בשבתות וימים טובים מחמת שינוי וסת (משלי טו, טו. כתובות קי:), משא"כ לעשיר שאינו משנה כמו שאמרתי, כל הדרך הזה יש לדרוך על פי פירוש הר"ב אשר יסדו על הלשון הנזכר בבבלי (דף פב:) כותיה דר"מ מסתברא, דאי כר"י קשיא הא דאמרי אנשי רווחא לבסומי שכיחא, ע"כ. אבל בירושלמי (ה"ב נא.) איתא דפלוגתיהו תלייא בלחם, אם אוכל ממנו הרבה, דר"מ ס"ל דבחול אוכל לחם מועט משבת לפי שאין לו מה ללפת, ור"י ס"ל דאדרבא בשבת אוכל ממנו מועט מפני שהוא ממלא כרסו ממאכלים אחרים. ואפשר לומר דזו היא נמי כוונת הבבלי דקאמרא דלר"י קשיא דרווחא לבסומי שכיחא, וכלומר ואינו נמנע בשבילם מלאכול לחם הרגיל ולהרבות בו כפי רבוי הלפתן. ולכאורה הדרך הזה מסייע למאן דס"ל (עי' טוב"י סי' רצא) דסעודה שלישית אינה צריכה פת, שהרי ר"מ ור"י נתנו עיניהם בפת, ולא חשו אלא למזון שתי סעודות. אבל המדקדק היטב בחלוק שחלקנו לעיל בין עני לעירוב, יראה שאין מכאן ראיה:

משנה ג

חולית הבור והסלע. אע"ג דאיכא רבותא בבור יותר מבסלע, כמ"ש התי"ט משמא דגמרא, הקדים הבור לסלע לרמוז דבבור דומיא דסלע, דא"א שתחסר בשבת איירי. ונחה בזה קושית התי"ט, שהקשה אמאי לא כייל התנא ותני כל שגבוה י' טפחים כגון חליות הבור וכו'. דאילו קתני הכי לא היינו מפרשים דקתני סלע לגלות הבור דבא"א ליחסר בשבת איירי, אלא הוה אמינא דנקט שני דברים דלא נימא דבבור דווקא דינא הכי ולא בשאר דברים, אבל עתה שכלל ברישא ואמר כל שגבוה י' וכו', כשחזר לומר בור וסלע דלא אצטריך כי אם בור משום החילוקים שבו, שהרי מ"מ אין כאן מקום לטעות ולומר דהוי דווקא, דכבר כלל דין זה בכל דדמי ליה ברישא, אמרינן דקתני סלע לגלות אבור כדפרשתי:

איזו היא סמוכה כל שאינה וכו'. איזו היא סמוכה דבה איירינן במתניתין, ומשום הכי לא פירט המופלגת אע"ג דהיה מקצר מדבורו תיבת שאינה:

משנה ד

בבית התבן בבית הבקר בבית העצים בבית האוצרות. בבית התבן בבית הבקר אצטריכו תרויהו, דלא תימא דווקא בית התבן, והקדים התבן לבקר אע"ג דשכיח הדירה בבית הבקר לרועה משא"כ בתבן דלא שכיח, לרמוז דצריך להקדים לקנות התבן קודם שיקנה הבקר כדי שיהיה להם מה לאכול, כדאיתא בירושלמי דיבמות פרק ט"ו (ה"ג עח.) אר"א אין אדם רשאי ליקח בהמה חיה ועוף אלא אם כן התקין להם מזונות, ע"כ. והדעת מכרעת חיוב זה, דהכי ילפינן מברייתו של עולם. ושנה אף בית העצים ואוצרות, משום דרוב תבואות בכח שור (משלי יד, ד). ועוד אפשר לומר דלא שכיחי בהו דירה כבית התבן ובקר ואפילו הכי כי דיירי אסרי, ואע"ג דכתיב ורוב תבואות. והם הם הנתנות באוצרות, הקדים העצים וסמכם לבקר, לרמוז שחשובים הם מן האוצרות כמשאז"ל (גיטין נו.) דרב חסדא מסר כל אקלדי לשמעיה לבר מדציבי:

משנה ה

מאה אמה. דע כי חצר שהיא ארבע על ארבע כוללת יותר מעשרה, ולכן נקט התנא מנין המסויים הבא אחריו והוא מאה. ועוד מאה אמה לשון קלילא הוא יותר משאר המניינים:

פרק ט

משנה א

אפילו גג גבוה עשרה מן הגגות. שדומה לתל ממש, או נמוך עשרה. בין הגגות, דלא דמי לתל כלל, וגם לחריץ לא דמי שהרי גג הוא, והגגות אחרות להיות שכלם הם שוות לא דמו לגבי הא כתל כלל, אלא הוא לגבי אחריני דמי לחריץ אם לא היה נראה שהוא גג כי הבית בנויה תחתיו, ואפילו הכי חיישינן להו. והתי"ט פי' בדרך אחר והוא דוחק:

משנה ג

מבוי שניטלו קורותיו ולחייו. הא דלא הקדימו לכלם דדומה יותר לר"ה מהם, והוה לא זו אף זו לר' יוסי דאסר והלכה כמותו, אלא הקדים חצר. הוא משום דמינה נחית, ושנא אחריה בית שנפרצה כמותה:

פרק י

משנה א

ובסכנה. ואם הוא מתייירא כמו שרגיל לשנות במקומות אחרות לא קתני, אלא ובסכנה סתם, משמע שהיא שעת סכנת שמד, משום הכי מכסן וכו'. רש"א נותנן לחבירו. אם

בזה ניצול מן הסכנה, וזה א"א בסכנת שמד דאדרבא אוושא מילתא כדאיתא בש"ס (דף צז:), לכן מוקמינן ליה בסכנת לסטים. והת"ק לא נתן לנו שום רמז על מאי דס"ל בסכנה כזו, ומן הטעם שכתבה התי"ט, ובזה יובן החסרון וטעמו:

משנה ב

ואפילו מאה. פי' הר"ב, אע"ג דמה שמטלטלין אותו מיד ליד קשה לו, ש"ס (שם). והיה נראה לי לומר דעד מאה או מנין הסמוך לו לא חששו למאי דקשה ליה ידא, דמ"מ ליכא בשביל זה סכנה בולד, אבל יותר ממנין הדומה לזה דאיכא סכנה לולד מחמת רוב הטלטול, יותר טוב הוא להביאו פחות פחות מד' אמות, ומטעם זה לא קתני סתם אפילו הם מרובים, אלא קתני מנין זה שהוא מנין מסוים, שעד אותו מנין וה"ה למנין הסמוך לו ליכא סכנה בולד:

משנה ג

משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב. ומכיון דקי"ל דקלוטה לאו כמי שהונחה דמיא כמ"ש התי"ט, פשיטא הוא דבנח איירינן. ור"י אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלוא מחט. והיינו לא נח, גוללו אצלו. ומרישא נמי הכי ש"מ מדיוקא, ובזה החסרון מובן בלי שום דוחק. וטעמו יובן במ"ש במשנה ג' פ"ז דברכות ד"ה ר"י הגלילי, ועיין לקמן ד"ה אפילו בארץ:

אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא כמלוא מחט. דהוא פחות משלשה דחשוב כלבוד, גוללו אצלו. ורבותא אשמועינן בשנותו בלשון זה, דאפילו ברחוק מועט כזה דאיכא למימר אי שרינן ליה לגלול לפעמים נגע ולעומד בראש הגג נראה כאילו לא נגע, לא חיישינן. ומדלא קתני כחוט השערה דהוא פחות ממלא מחט לרבותא, נראה דלא היתיר אלא עד שיעור זה ותו לא, משום דודאי אתי למטעי:

אפילו בארץ עצמו. לא מבעיא על כתל משופע הנזכר ברישא, אלא אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו, היינו דקתני עצמו, דהכתל משופע מקרי ארץ והוי כאילו נח בארץ כדאמרינן, אבל אינו קרקע ר"ה עצמו הנדרס מבני ר"ה, אבל באמרנו בארץ עצמו, ר"ל בקרקע ר"ה ממש:

משנה ו

וישתה. נראה דרמז לנו התנא בשנותו דין שתיה בתר ההשתנה, דצריך לנקות גופו מן השתן קודם שישתה, כמו באכילה:

משנה ח

שרשיו וכו'. איידי דאירי באילן שנא דין זה הכא, ואגב גבוהין מן הארץ שנא דין הדלת שבמוקצה וכו', ואח"כ חזר לענין הראשון:

משנה טו

רש"א וכו'. עיין מ"ש בפ"ד משנה י"א ד"ה אפילו:

עירובין מתחיל במם ומסיים בתיו הרי מת, שעירובין כמת שהלכה כדברי המקל בעירוב (דף מו.) כמו שהלכה כדברי המקל באבל (שם). ואי בעית אימא תם, על שם ויעקב איש תם יושב אהלים (בראשית כה, כז). דהמערב יכול לישב בשבת באהלים הרבה כיעקב איש תם, ורמז לנו שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה (דף פב.), כיעקב שישיבתו באהלים הרבה היתה כדי ללמוד תורה, וכן ר"ת תחומין מצוה הוא ת"ס:

סליק מסכת עירובין. אשר תקן האיש מבין:

תורת אל בעת תחמוד אז תשכיל וגם תבין.

במשנה אשר תלמוד דין שבת ועירובין: